

VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS NEPUBLIKUOTŲ BIBLIOGRAFINIŲ PRIEMONIŲ FONDAS

ZOFIJA MILDA PETRAUSKIENE

Bibliografinės veiklos išskyrimas į savarankišką specialią darbo sritį Vilniaus universiteto bibliotekoje siejamas su XIX a. pradžia, kai biblioteka sukaupė didesnį knygų fondą ir pradėjo plėtoti jos moksliniai bei kultūriniai ryšiai. Nuo to laiko nuėitas ilgas ir įdomus bibliografinio darbo kelias, kurį charakterizuoja ir teoriniai bibliografijos vaidmens pagrindimo bandymai, ir konkretūs bibliografijos leidiniai¹. Iš esmės naujas etapas šiame kelyje prasidėjo nuo 1944 metų, kai biblioteka buvo perorganizuota tarybinės bibliotekininkystės pagrindais. Bibliografijos darbo apimtis ypač išsiplėtė nuo 1948 metų, išaugus darbuotojų skaičiui.

Pagalbinės mokslo bibliografijos vystymas — vienas iš svarbiausių aukštosios mokyklos bibliotekos uždavinių. Vilniaus universiteto bibliotekos bibliografijos darbų tematiką nulėmė universiteto profilis ir mokslinė, mokyimo bei auklėjimo veikla. Parengtos bibliografinės priemonės, būdamos labai įvairios tematikos požiūriu, yra skirtingos savo paskirtimi, medžiagos apimtimi, chronologiniais rėmais. Šalia nedelių literatūros sąrašų iš einamosios spaudos, sudarytos ir stambesnės bibliografinės rodyklės, turinčios retrospektyvinį charakterį.

Įvairios yra bibliografinių priemonių atsiradimo priežastys. Pirmiausia paminėtina, kad tarybinio Vilniaus universiteto biblioteka ilgą laiką buvo vienu

svarbiausių skaitytojų bibliografinio aptarnavimo centrų Vilniuje. Nuo pirmųjų pokario metų čia dirbo geri specialistai, sugebantys įveikti sudėtingas bibliografijos užduotis. Kasmet buvo atliekami planiniai bibliografijos darbai. Šalia jų įsiterpdavo ir kiti, susiję su universiteto moksliniais tyrinėjimais ir studentijos gyvenimu, su asmenų ir įstaigų jubiliejais, su respublikos kultūrinio gyvenimo aktualijomis bei literatūros naujienomis. Pastaruoju laikotarpiu aprūpinant specialistus reikiama informacija, vis dažniau taikoma bibliografinio-informacinio aptarnavimo forma „užklausa-atsakymas“². Raštu rengiamos teminės bibliografinės priemonės. Taigi iš planinių ir neplaninių darbų Vilniaus universiteto bibliotekoje kaupiasi nepublikuotų bibliografinių priemonių fondas, saugomas Bibliografijos skyriuje. Atsiradus sąlygoms publikuoti bibliografinius darbus, iš šio fondo jie išimami arba paliekama ta medžiagos dalis, kuri dėl atrankos nepateko į spaudą.

Fondas, susidaręs iš nepublikuotų bibliografinių rodyklių ir sąrašų, yra viena iš informacinio aparato dalių, aktyviai panaudojamų skaitytojų bibliografiniam aptarnavimui. Šio fondo žinojimas ir panaudojimas leidžia pasiremti anksčiau apdorota bibliografinė medžiaga, išvengti darbo dubliavimo, taupyti jėgas ir lėšas. Atskleisti ju turiniui vedamos kartotekos: abėcėlinė,

¹ Юрчюкене А., Лиров В. Библиографическая деятельность Научной библиотеки Вильнюсского университета.— Сов. библиография, 1970, № 6, с. 13—23.

² Справочно-библиографическое обслуживание специалистов.— М., 1979.— 50 с.

teminė ir personalijų. Apie naujai parengtus darbus teikiamos žinios respublikoje leidžiamam informaciniam leidiniui³.

Vilniaus universiteto bibliotekos nepublikuotų bibliografinių priemonių fondą, apie kurį trumpai yra rašyta spaudoje⁴, sudaro 424 pavadinimų bibliografinės priemonės bendra apimtimi apie 85 tūkst. spaudos pozicijų. Iš jų ypač išsiskiria kraštotylinės ir personalijų rodyklės ir sąrašai. Stambiais bruožais apžvelgiant tematiką, pasakytina, kad didžiausią fondo dalį sudaro bibliografinės priemonės iš humanitarinių mokslų srities.

Iš visuomenės mokslų parengti 64 literatūros sąrašai, kurių dauguma skirti studentų mokymuisi ir pasaulėžiūros formavimuisi. 1964—1966 m. sudaryta keletas literatūros sąrašų, kuriuose surinkta literatūra, nušviečianti dialektinį materializmą sąveikoje su gamtos mokslais (458 pavad.), parengtas bibliografinis sąrašas „I. Kanto veikalai ir literatūra apie jį lietuvių kalba“ (24 pavad.). Gausu medžiagos ateizmo klausimais (2560 pavad.). Yra sąrašų apie sionizmą (196 pavad.), apie moters padėtį visuomenėje (134 pavad.), apie šeimą, kaip specifinį visuomenės reiškinį (51 pavad.), apie dorovinį auklėjimą (105 pavad.), apie kultūrinę revoliuciją Lietuvoje (1516 pavad.) ir t. t. Suregistruoti Lietuvos Komunistų partijos 1934—1937 m. atsišaukimai (225 pavad.). Greta jų minėtini istorijos srities darbai, kurių parengta 131 Lietuvos istorijos, liaudies ūkio vystymosi ir ryšių su kaimyniniais kraštais tema yra 61 sąrašas. Tai literatūra apie Lietuvos statusus (272 pavad.), apie Prūsiją (107 pavad.), jotvingius (79 pa-

vad.), totorius Lietuvoje ir Lenkijoje (33 pavad.), linų ūkį Lietuvoje ir Baltarusijoje (54 pavad.), savivaldybių darbo teises buržuazinėje Lietuvoje (33 pavad.), Tarybų Lietuvos vystymosi kelią (107 pavad.) ir t. t. Įdomios medžiagos surinkta apie atskiras vietas ir miestus: Dūkštą (96 pavad.), Kelmę (133 pavad.), Klaipėdos kraštą (99 pavad.), Vilnių XV—XVI a. (51 pavad.), Gardino kraštą (585 pavad.), Pskovą (57 pavad.), Naugarduką ir Ščorsus (61 pavad.), Miorų rajoną (143 pavad.). Dažnai naudoti literatūros sąrašai apie Lietuvos kurortus Likėnus (57 pavad.), Birštoną (83 pavad.), Druskininkus (311 pavad.). Apie pastarąjį surinkta medžiaga buvo panaudota 1967 m. leidžiamai knygai.

Viena pagrindinių darbo kryptų yra bibliografinių priemonių rengimas Lietuvos mokslo istorijos tema. Didelė jų dalis skirta ir Vilniaus universiteto temai. Tai informacinių ir bibliografinių leidinių sąrašas apie Vilniaus universitetą (54 pavad.), literatūra apie fizikos ir matematikos mokslus senajame Vilniaus universitete (543 pavad.), apie Dvasinę akademiją (31 pavad.), apie Vilniaus meno mokyklą (27 pavad.). Tai Vilniaus Stepono Batoro universitete apgintų medicinos mokslo disertacijų sąrašas (70 pavad.), 1920—1940 m. bibliotekos darbuotojų publikacijos (472 pavad.), 1949—1960 m. Vilniaus universiteto „Mokslo darbuose“ spausdintų straipsnių rodyklė (506 pavad.), 1940—1964 m. spauda apie universitetą (2020 pavad.), literatūra apie mokymo darbą 1939—1945 m. (22 pavad.), apie studentų mokslinę draugiją (558 pavad.), turiningą studentų gyve-

³ Tarybų Lietuvos mokslinėse bibliotekose sudarytų bibliografinių sąrašų suvestinė rodyklė. / LTSR Valst. desp. b-ka.—V., 1965—.

⁴ Cerniauskiene I. Bibliografinės priemonės Vilniaus V. Kapsuko universiteto Mokslinėje bibliotekoje 1944—1979 metais.—Kn.: Iš respublikos aukštųjų mokyklų bibliotekų darbo patirties. V., 1980, p. 7—17.

nimą (1759 pavad.), akademinio jauni-
mo tradicijas (164 pavad.) ir t. t.

Gausi medžiaga sukaupta švietimo istorijos ir vidurinio bei aukštojo mokslo pedagogikos klausimais (42 bibliografinės priemonės). 1970 m. parengta stambi bibliografinė rodyklė, registruojanti respublikines ir sąjungines mokslines konferencijas (961 pavad.), kuriose pranešimus skaitė Lietuvos mokslininkai 1947—1969 m. Rinkta literatūra apie aukštojo mokslo įstaigų struktūrą Skandinavijos kraštuose (80 pavad.), apie buhalterijos mokymą Lenkijoje ir Rusijoje nuo XIX a. vidurio (40 pavad.), apie Varšuvos universitetą (226 pavad.). Nepublikuotų bibliografinių priemonių fonde saugomi literatūros sąrašai tokiomis temomis, kaip mokslinio darbo metodika (109 pavad.), mokyimo organizavimas ir atskirų dalykų dėstymo metodika aukštojoje mokykloje (1689 pavad.), paskaitų skaitymo metodika (280 pavad.), kompozicijos dėstymas vidurinėje mokykloje (125 pavad.) ir t. t.

Spaudos ir bibliotekininkystės istorijos klausimais yra 50 bibliografinių priemonių. Iš jų minėtina literatūra apie Kėdainių spaustuve (28 pavad.), registruoti Seinų spaustuves leidiniai (62 pavad.), 1918—1941 m. Gardine išleisti periodiniai leidiniai (77 pavad.), Mažosios Lietuvos laikraščiai (122 pavad.). Parengta laikraščio „Виленский вестник“ (1860—1890 m.) sisteminė rodyklė (4178 pavad.), registruota Lietuvos, Latvijos ir Estijos 1918—1940 m. komunistinė spauda (130 pavad.), inkunabulai ir XVI a. astronominė literatūra Vilniaus universiteto fonduose (116 pavad.). Literatūros užsienio kalbomis apie asmenines bibliotekas surasta 137 pavadinimai. Rinkta medžiaga apie bibliotekininkystę ir bibliografiją Lietuvoje iki 1917 metų (1357 pavad.), Tarybų Lietuvoje — pokario metais (96

pavad.), Baltarusijoje — iki 1940 metų (245 pavad.) ir t. t.

Literatūros mokslo ir kalbotyros klausimais yra 107 sąrašai ir rodyklės. Šioje tomoje išskirti bendrieji dalykai, lietuvių, TSRS tautų bei užsienio literatūras liečianti medžiaga ir kalbotyra. Iš didesnių darbų minėtini bibliografiniai sąrašai apie lietuvių ir baltarusių kultūrinius ryšius* (100 pavad.), lietuvių ir ukrainiečių ryšius (300 pavad.), registruoti tadžikų rašytojų kūriniai lietuvių kalba (163 pavad.). Parengti literatūros sąrašai apie lietuvių autorius, rašiusius lotyniškai (54 pavad.), apie XVIII a. pab.—XIX a. pirmosios pusės lietuvių rašytojus (190 pavad.), surinkti dramos veikalai lietuvių kalba iki 1916 m. (350 pavad.), domėtasi Vilniaus tema tarybinėje grožinėje literatūroje (218 pavad.) ir t. t.

Meno klausimais parengtos 23 bibliografinės priemonės, nušviečiančios dailės, architektūros, muzikos dalykus. Tai bibliografiniai sąrašai iš Lietuvos architektūros istorijos (434 pavad.), ekslibriso vystymosi Lietuvoje (30 pavad.). Tai sąrašai apie liaudies architektūrą Danijoje, Norvegijoje, Olandijoje, Švedijoje ir Vokietijoje (325 pavad.), apie muziką Vakarų Europoje (106 pavad.). Parengtas informacinių leidinių meno klausimais lenkų kalba sąrašas (188 pavad.).

Gausu bibliografinių priemonių ir iš gamtos mokslų bei medicinos (89 egz.). Vienas iš svarbesnių 1966 metais parengtų darbų yra literatūros sąrašas apie Nemuną (249 pavad.), kuris ypač dažnai buvo naudojamas skaitytojų. Šalia jo minėtini sąrašai miškininkystės ir gamtos apsaugos klausimais (128 pavad.) bei literatūra apie gintarą (140 pavad.), kurie taip pat susilaukė gausaus būrio lietuvių ir užsieniečių dėmesio. Su universiteto mokslinių tyrinėjimų temomis susijęs tokių sąrašų parengimas, kaip „Augalų au-

gimo stimulatoriai“ (154 pavad.), „Fermentai augalų ir gyvulių gyvenime“ (406 pavad.), literatūra apie agrastus ir serbentus (137 pavad.), apie kosmetinius dažus (733 pavad.). Atlikta literatūros paieška iš ikitarybinio laikotarpio spaudos apie bites (76 pavad.), domėtasi zoopsichologijos klausimais (63 pavad.), parengtas platus literatūros sąrašas apie gulbes (210 pavad.).

Nepublikuotų darbų susikaupė ir iš medicininės spaudos, ypač liečiančios šio mokslo istoriją. Tai literatūros sąrašai, apibūdiną neuropatologijos ir psichiatrijos mokslų vystymąsi Lietuvoje (192 pavad.) bei Lenkijoje (57 pavad.), farmacijos istoriją Klaipėdos krašte (32 pavad.), akių gydymą Lietuvoje iki 1940 metų (84 pavad.), aparatūros taikymą širdies ir kraujagyslių susirgimams tirti ir gydyti (464 pavad.), vėžio chemoterapiją (176 pavad.) ir t. t.

Salia minėtų teminių rodyklių, labai svarbios personalinės rodyklės ir sąrašai, kurių priskaičiuojama 80. Tai daugiausiai medžiaga, skirta nušviesti Lietuvos mokslo ir kultūros puoselėtojų, visuomenės veikėjų, kitų tautų įžymių asmenų gyvenimą ir veiklą. Gilinantis į Vilniaus universiteto istorijos puslapius, daug laiko skirta senojo Vilniaus universiteto medžiagos bibliografavimui: rinkta literatūra apie gamtos mokslų profesorius Z. E. Ziliberą ir S. B. Jundzilą (apie pastarąjį medžiaga publikuota 1969 m.), apie architektūros ir dailės katedrų įkūrėjus L. Stuoką-Gucevičių ir P. Smuglevičių, apie klasikinės filologijos įžymybę G. E. Groleką ir jo auklėtinį, vėliau profesorį, istoriką revoliucionierių J. Lelevelį. Daug medžiagos sukaupta ir apie vėlyvesniojo laikotarpio bei dabarties mokslininkus: gamtininkus T. Ivanauską (rodyklė panaudota rengiant spaudai leidinį apie šį mokslininką),

S. Jankauską, P. Snarskį, M. Natkevičaitę-Ivanauskienę, J. Dagį, A. Mickevičių, pedagogikos specialistus J. Vabalą-Gudaitį, J. Laužiką, matematiką J. Kubilių ir t. t. Didelis darbas atliktas ieškant medžiagos apie nacionalinio išsivadavimo judėjimo vadus ir dalyvius: T. Kosciuską, S. Konarskį, A. Mackevičių, Z. Sierakauską, K. Kalinauską, V. Vrublevskį. Parengti literatūros sąrašai apie XVIII a. pab.—XIX a. pradžios rašytojus K. Donelaitį, A. Klementą, D. Pošką, A. Strazdą, S. Valiūną, S. Stanevičių ir kitus lietuvių rašytojus. Personalinės rodyklės parengtos kaimyninių tautų literatūrų atstovams M. V. Lomonosovui, A. S. Puškinui, N. A. Nekrasovui, J. Kupalai, T. Sevčenkai, kitų kraštų neblėstancio vardo asmenybėms, kaip S. Rustaveliui, A. Dantei, S. Ainiui, A. Satobrianui, Č. Dikensui, A. Mickevičiui ir t. t. Keletas bibliografinių priemonių skirta lietuvių menininkams, tarp jų vyresnės kartos atstovams M. K. Čiurlioniui, A. Varnui, P. Galaunei, A. Galdikui, T. Valiui.

Bibliografinių priemonių fondo, kuris čia aptartas stambiai grupuojant, tematika labai įvairi. Atskirose priemonėse surinkta kai kada temos bendrieji dalykai, kai kada siauri specifiniai klausimai. Dalis literatūros rodyklių ir sąrašų paliečia ir kelias giminingas temas. Tokiu atveju jų aprašai pateikti visuose kartotekos skyriuose, kuriuose reikia atskleisti jų turinį.

Literatūros rodyklės ir sąrašai į nepublikuotų bibliografinių priemonių fondą kaupiami jau ketvirtas dešimtmetis. Vieni jų atspindi tolimesnių metų spaudą, kiti — naujesnių. Į tą aplinkybę atsižvelgiama pakartotinai teikiant informaciją, vartotojams nurodomi papildomi, naujesni literatūros šaltiniai.

Fonde saugomos nepublikuotos rodyklės ir sąrašai daugiausiai yra atrankinio pobūdžio. Tačiau kai kurias

rengiant buvo siekta kuo pilniau surinkti medžiagą. Iš tokių minėtinos didelės ir vertingos rodyklės, kaip „Vilniaus miesto periodinė spauda. 1759—1917 m.“ (470 pavad.), „Knygos išpaunų kalba Vilniaus universiteto bibliotekoje“ (803 pavad.), „Rankraštiniai ir spausdinti žodynai VUB fonduose“ (283 pavad.) ir t. t.

Didžioji dalis bibliografinių priemonių atspindi literatūrą lietuvių, rusų ir užsienio kalbomis. Priklausomai nuo temos kai kurios iš jų apima tarybinę literatūrą lietuvių ir rusų kalbomis. Kai kuriais atvejais pagal temas užduotį surinkta medžiaga vien iš lietuviškos ar užsieninės spaudos: pavyzdžiui,

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Mokslinė biblioteka

bibliografiniai sąrašai „Užsienio literatūra apie didžiąsias Rytų šalis“ (521 pavad.), „Lietuvių autorių matematinės vadovėliai. 1917—1970 m.“ (139 pavad.).

Nepublikuotų bibliografinių priemonių fondas — istoriškai susiklosčiusi informacinio aparato dalis. Tarp rodyklių ir sąrašų sudarytojų randame pavardes žmonių, ilgai ir vaisingai dirbusių Vilniaus universiteto bibliotekos Bibliografijos skyriuje. Tai A. Jurčikonienė, J. Kazlauskaitė, P. Matkevičius, V. Adamonytė, G. Adiklytė, E. Daunoravičiūtė ir kiti darbuotojai, pradedant vyresniąja karta, baigiant šių dienų jaunais bibliografais.

[Iteikta 1980 m. gruodžio mėn.]

ФОНД НЕОПУБЛИКОВАННЫХ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИХ ПОСОБИИ БИБЛИОТЕКИ ВИЛЬНОСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

ЗОФИЯ МИЛДА ПЯТРАУСКЕНЕ

Резюме

Составление научно-вспомогательных библиографических пособий — одна из главных задач библиотеки высшего учебного заведения. В Научной библиотеке Вильнюсского университета с 1944 г. составляются плановые и неплановые библиографические пособия, тематику которых определяет профиль университета и задачи научной, учебной и воспитательной работы. Часть подготовленных пособий опубликована, а другая часть в машинописном виде хранится в фонде Библиографического отдела. В процессе справочно-библиографического обслуживания специалистов и студентов в режиме «запрос-ответ» составляются письменные тематические библиографические списки, которые тоже пополняют фонд.

Фонд неопубликованных библиографических

графических пособий — одна из частей справочного аппарата. С целью раскрытия содержания этого фонда ведутся картотеки: алфавитная, тематическая и персоналий. Ежегодно сведения о вновь подготовленных работах передаются в Государственную республиканскую библиотеку ЛитССР.

В фонде имеются библиографические пособия 424 названий общим объемом около 85 тысяч позиций. Среди них много краеведческих и персональных указателей и списков. По тематике наибольшую часть составляют работы гуманитарного профиля. Много материалов собрано по вопросам истории Литвы, развития народного хозяйства, связей с соседними странами и литературы об отдельных местностях и городах. Библиографические пособия по общественным нау-

кам составлены в помощь учебной и научной работе. Ценная литература собрана по вопросам истории науки и просвещения в Литве, педагогики среднего и высшего образования, истории печати и библиотекостроения, литературоведения, языкознания, искусства. Имеются пособия по естественным наукам и медицине. Содержание некоторых указателей и описков тесно связано с другими

родственными темами: в картотеке они включены во все нужные отделы. Фонд неопубликованных библиографических пособий собирается четвертое десятилетие, поэтому в одних пособиях имеется литература давних лет, в других — текущая. Большинство библиографических пособий носит выборочный характер, литература в них представлена на литовском, русском и иностранных языках.

VILNIUS UNIVERSITY LIBRARY COLLECTION OF UNPUBLISHED BIBLIOGRAPHICAL AIDS

ZOFIJA MILDA PETRAŪSKIENĖ

Summary

The development of a subsidiary scientific bibliography is one of the main tasks of a higher school library. Since 1944 planned speciae bibliographical aids have been prepared at the Scientific library of Vilnius university. Their subject matter is determined by the University profile and its scientific and educational objectives. Some of the prepared works are published, the rest remains unpublished and is preserved in the storage collection of the Bibliographical department. Thematic bibliographical aids are also compiled during bibliographical services to the readers by an „order-answer“ regime.

The collection of unpublished bibliographical aids in the library forms one part of its reference system. The content of the collection is shown by means of alphabetical, subject and personalia card files. Information about newly compiled bibliographical aids is regularly sent to the State library of the Republic. The collection includes 424 bibliographical aids with the total volume of 85 thousand printed positions. There dominate lists and indices from the study of local lore and personalia. Thematic distribution of the collection shows that the aids on humanitarian

subjects form the bulk of the collection. The collection includes vast material on Lithuanian history, economic development of Lithuania, its relations with the neighbouring countries, material about different localities and towns. The aim of bibliographical aids on social sciences is to facilitate the fulfilment of students' education and ideology formation tasks. The collection includes extensive material on the history of science and education in Lithuania, secondary and higher school pedagogics, history of press and librarianship, literature and linguistics, questions of art. There are works on various questions on natural sciences and medicine as well.

If larger indices and lists comprise questions on different related subjects, such bibliographical aids are reflected in all the divisions of the card file.

The collection of unpublished bibliographical aids has been accumulated for nearly 40 years, so some aids include more recent publications, others include older ones. The bulk of indices and lists has a selective character, including works in the Lithuanian, Russian and foreign languages.